

NATIONAL GEOGRAPHIC

СНИМКИ на ГОДИНАТА

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571 5,99 лв./3,06 €

9 771312 657664

Египетски загадки

Нова хипотеза за плавателния
произход на пирамидите
в Гиза.

Джейн Гудол

Отдаваме почит на живота и
делото на тази емблематична
личност.

СЪДЪРЖАНИЕ

6 **НА ФОКУС** | 12 **СЪТРУДНИЦИ**

16
СНИМКИ НА
ГОДИНАТА 2025
Антилопи изпълват
равнините по време на
най-голямата сухоземна
миграция на планетата.
Над 400 млн. поклонници
индуисти се стичат
на религиозния празник
Махакумбх Мела.
Неочаквана среща
муцуна-в-обектив с
едно от най-уязвимите
животни – ягуара. През
цялата година нашите
фотографи запечатаха
тези и други незабравими
моменти.

50
ПРЕСЛЕДВАНЕ
НА ПРОБЛЕМА
ДО КРАЯ НА СВЕТА
Защо една еколожка
търси глобални патогени
на най-отдалечения
континент на
планетата.

54
КАК
ВСЪЩНОСТ
ЕГИПТЯНИТЕ
ПОСТРОИЛИ
ПИРАМИДИТЕ
Инженерната задача
по преместването
на два милиона
каменни блока
отдавна озадачава
изследователите.
Сега 4600-годишен
дневник и скрит
воден път може би
са ключът
към разкриването
на една от най-
големите загадки в
историята.

70
МОЖЕ ЛИ
ТОВА ДА Е
СВЕЩЕНИЕТ
ГРААА?
В катедралата във
Валенсия се почита
бокалът, използван
от Исус по време на
Тайната вечеря.

72
ЗАЩО
КУЧЕТО ВИ
ПРИЛИЧА
НА ВАС
Изненадваща научна
теория потвърждава
отдавнашното
подозрение,
че кучетата приличат
на стопаните си и
дори действат
като тях.

78
В ПАМЕТ
НА ДЖЕЙН ГУДОЛ
Първопроходец
в областта на
приматологията,
тя промени
разбиранията ни за
поведението
на животните и
остави след себе си
огромно наследство
в сферата на
опазването
на природата.

НА КОРИЦАТА

Пиленце се взира в яйчна черупка, осветена отвътре от оптичен кабел, в една от нашите Снимки на годината 2025. Фотографията е част от проект, документиращ етапите на развитие, през които яйцето се превръща в пиле.

Снимка: АНАНД ВАРМА

От РЕДАКТОРА

НЕЙТЪН ЛЪМП

ОТДАВНАШНИТЕ читатели на тази страница знаят, че Снимки на годината – ежегодната ни подборка от най-завладяващите кадри, запечатани от фотографите на *National Geographic* – е едно от любимите ми неща, които публикуваме. Разбира се, ние тук дълбоко вярваме в силата на фотографията и това означава, че влагаме много усилия в работата. Което пак означава, че колекцията от снимки в този брой винаги е зашеметяваща.

Но нещото, което най-много очаквам всяка година, след като екипът ни е прехвърлил хиляди кадри и ги е пресял през множество редакции в продължение на месеци, е мигът, когато мога да седна с резултатите, да разгледам внимателно снимките една по една, да прочета текстовете към тях и да се замисля какъв е финалният резултат. Не става дума само за закономерности, които нашите фотографи са уловили и документирали през годината, но и за нещо, което самият свят ни казва за себе си.

Приканвам ви да направите същото: дайте си време да се потопите в тези фотографии и да ги съзерцавате. Помислете си какво изобразяват и вижте какво ще ви кажат. Аз лично намирам в тях

закодирана спешност, призив да съхраним това, което рискуваме да изгубим, както и напомняне за поетичната красота, криеща се в това да продължиш и да дрвзнеш да мечтаеш за по-добро бъдеще.

На тези страници размишляваме и върху живота и приноса на една емблематична личност, която ни напусна тази година: Джейн Гудол. Не бихме могли да надценим приноса на Гудол като първопроходец – и като приматолог, и като културна фигура. Тя ни учеше за шимпанзетата и за хуманността и промени мнението на хората по целия свят за жените в науката. Тя използва славата си, за да създаде траен завет в природоопазването. Ние от *National Geographic* сме горди, че бяхме част от нейния път: Националното географско дружество започна да финансира изследванията ѝ през 1961 г., а през 1963 г. списанието публикува първия ѝ обширен разказ за това, което е научила. Дълбоко ще ни липсва нейното присъствие и влиянието ѝ върху планетата Земя.

Надявам се броят да ви хареса.

НА ФОКУС

НАЙ-НОВОТО ОТ НАШИТЕ ФОТОГРАФИ

ДИВИ ЖИВОТНИ

„На пръв поглед оранжевото им ОПЕРЕНИЕ сякаш ги прави *лесна плячка* за соколи и ястреби. Само че когато птиците СЪБИРАТ ХРАНА в подобно поле, те са *невидими* за хищниците.“

МАТЕУШ ПИЕШАК, фотограф

Планинска чинка пирува със слънчогледови семки край Вроцлав, Полша. Наводнение не позволило на фермера да ожъне реколтата и с настъпването на зимата върху нея се спуснали хиляди птици.

З Д РАВЕ

„Каза ми, че иска да стане *лекар* или
може би *инженер*, но сега само **СЕ НАДЯВА**
да завърши гимназия.“

МАРКО ГАРО, *фотограф и Изследовател на National Geographic*

Хосе Толентино живее в миньорското градче Серо де Паско в перуанските Анди. В кръвта му има повишени нива на олово и арсен, наследство от замърсяването. Гаро проявил този портрет със замърсена от минното гело вода – визуално свидетелство за вредното въздействие на индустрията върху човешкото здраве.

РИТУАЛИ

„Всички млади монахини се занимават с КУНГФУ. То не е агресивно. Толкова е *изящно* и бързо, като от време на време те спират и застихват за секунда, почти в *пълен синхрон*.“

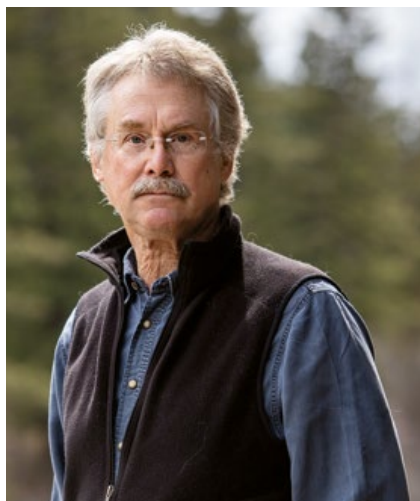
НАДЯ ВОЛЕБЕН, *фотограф*

Освен че медитират и напяват молитви, т.нар. кунгфу монахини в Катманду ежедневно тренират бойни изкуства в планинския метох „Друк Амитаба“ край столицата на Непал.

СЪТРУДНИЦИ

ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ НА NATIONAL GEOGRAPHIC

Тези сътрудници са получили финансиране от Националното географско дружество, посветило се на осветляването и опазването на чудесата на нашия свят. Научете повече за подкрепата на NGS на адрес natgeo.com/impact.

Дейвид Куомън,
стр. 78

Куомън, който е изследовател от 2019 г. и дългогодишен сътрудник на *National Geographic*, два пъти е писал за Джейн Гудол в списанието. Включително в статията от 2003 г., за която е пътувал с нея до полеви лагер дълбоко в тропическите гори на Конго. В този брой той размишлява върху наследството на покойната приматоложка.

Лухан Агусти,
стр. 50

Докато пригружавала изследователката и еколожка Джейн Йънзър в експедиция за документиране на птичия грип в Антарктида, аржентинската фотографка помогнала за откриването на морска птица, която екипът на Йънзър се надявал да проследи. Птицата, един вид чайка, била маркирана и кръстена Лухан в нейна чест.

Бен Макрат,
стр. 54

Макрат, който проучи нашата непреходна любознателност относно строителството на пирамидите в Гиза, казва, че като писател се чувства привлечен от „донкихотски проекти и хората, обсебени от тях“. Това е първата статия за *National Geographic* на Макрат, щатен писател в *New Yorker*.

Фотографът Хайме Рохо тества един от фотокапаните по границата между Мексико и САЩ, като част от многогодишен проект, фокусиран върху движението на животни, които са блокирани в граничните райони.

Тези фотографии, чиито творби са включени в рубриката „Снимки на годината“ на този брой, са също така Изследователи на *National Geographic* и са получили финансиране от Националното географско дружество.

Хайме Рохо, стр. 46
Снимката на Рохо е направена с фотокапан, един от многото, които е поставил и поддържал месеци наред в отдалечени райони по границата между Мексико и САЩ, за да заснеме редките срещи на животни с граничната стена. Той е Изследовател на *NG* от 2020 г. и живее в Магрич.

Лало де Алмейда, стр. 48
Де Алмейда живее в Сао Пауло и през последните 15 години се е фокусирал върху документирането на общностите в басейна на река Амазонка. Снимката му е направена

в често наводнявания град Анама, Бразилия, в горната част на Амазонка.

Йоспър Дуст, стр. 20
Носител на награда за фотография и старши член на Международната лига на фотографите за опазване на природата, Дуст е заснел портрета на крал Мвене Чивуека VI, вожд на племето лучази, по време на петседмична командировка в Ангола.

Маура Ерлих, стр. 28
Сътрудник на издания като *Bloomberg*, *Wall Street Journal* и *El País*, Ерлих прекара две години в Масейо, Бразилия, където потъващите квартали са наследство от десетилетия минно дело.

Джъстин Дзин, стр. 44
Дзин, бивш кореспондент на Ройтерс, е направил снимката си в арктическата част на Швеция, където е документирал начините, по

които проектите за устойчива енергия засягат общности като коренното население саами. Той живее в Брюксел.

Миора Рагжаонари, стр. 24
Сътрудник на *Washington Post* и *Guardian* и бивш стипендиант на *Magnum Foundation*, Рагжаонари е направила снимката си в Сенегал, където е снимала участници в обхващащата целия континент инициатива за борба с опустияването, известна като „Великата зелена стена“.

Мойзес Саман, стр. 22
Изследовател на *NG* от 2023 г., Саман спечели наградата „Пулицър“ за фотография за 2025 г. за репортажа си от Сирия след падането на режима на Асад. Снимката му е направена по време на командировка за материал, представящ членовете на мандейската вяра, застрашено религиозно малцинство, намиращо се на кръстопът.

NATIONAL GEOGRAPHIC

СНИМКИ

НА

ГОДИНАТА 2025

От хилядите кадри, заснети от нашите
фотографи по целия свят, ви представяме тези,
които най-много ни трогнаха и възхитиха.

ТЕКСТ: КЕЙТЛИН МЕНСА

ЖУЖЕНЕ НА ПЧЕЛИ

Пчела *Diadasia enavata* си почива върху възглавница от кацифена охра в ранната вечер и вероятно вече дреме след дълъг ден работа по опрашването на растения. Този вид пчели често гнездят в основите на слънчогледи и се местят заедно с фермерите, които практикуват ротация на културите.

СНИМКА:

Карин Ајгнър
Дейвис, Калифорния

ПО ЗАПОВЕД НА КРАЛЯ

В мъгливите планини на Ангола достъпът до една от най-неизследваните екосистеми в Южна Африка се контролира от крал Мвене Чивуека VI, вожд на племето лучази. От поколения неговата общност почита едно потайно стадо слонове, местни за района, които външни учени едва наскоро започнаха да следят с позволението на краля.

СНИМКА:
Йоспър Дуст
Луена, Ангола

ГОЛЕМИ ЗЕЛЕНИ АМБИЦИИ

СНИМКА:

Миора Раджаонару

Мбаие Ава, Сенегал

СРЕД СУХИТЕ РАВНИНИ на Западен Сенегал амбициозният африкански проект „Великата зелена стена“ вече отдавна е в ход. През 2007 г. лидерите на Африканския съюз замислили гръзка инициатива за борба с опустиняването посредством засаждане на огромна ивица растителност до 2030 г., простираща се на близо 8000 км през над 20 държави. Ако успее, струващото милиарди долари възстановяване ще бъде една от най-големите стъпки в историята за отвоюване на деградирани земи. Независимо дали тази мащабна цел ще бъде постигната, местните стопани бележат напредък в грижите за „стената“. Мариеме Самба Ба, тук показана на преден план, е ковчезник на „Анд Бок Ам Ам“ (Заедно споделяме богатството) – изцяло женски сенегалски хранителен кооператив в Мбаие Ава. Преди девет години „Анд Бок Ам Ам“ получила от правителството парцел от 6 ха и днес над 400 членки продават продукцията си на местните пазари или носят

вкъщи отгледаното от тях, за да хранят семействата си.

Критиците на „Великата зелена стена“ я описват като скъпа и трудна за следене. Въпреки безбройните пречки проектът се радва на успех със стесняването на своята мисия. Поверяването на Голямата зелена стена в ръцете на малки общности

като „Анд Бок Ам Ам“ осигурява работа на хората, които могат да се възползват от плодовете на труда си в реално време. Те отглеждат домати и *бисап* – суданска роза, която може да бъде изсушена и смесена с мента и джинджифил, за да се получи националната напитка на Сенегал. Фотографката Миора Раджаонари била поразе-

на от ежедневните преходи, които някои от кооператорките предприемат през километри заслепяваща пустинна жега, за да занесат вода на растенията си. „Няма как да не се впечатлиш, но и да се зачудиш: Ще успеят ли?“ – казва тя. След като се запознала със Самба Ба, съмненията на Раджаонари се изпарили.

ПОТАЕН СКИТАЛЕЦ

Докато наблюдавал леговището на рядък гигантски броненосец в Атлантическата гора в Бразилия, фотографът Фернандо Фасиоле се озовал муцуна-в-обектив с друго уязвимо животно – ягуар. Тежкото обезлесяване рязко е намалило популацията му в района и днес в щатския парк, където Фасиоле направил снимката, може да са останали под дузина ягуари.

СНИМКА:

Фернандо Фасиоле

Щатски парк „Риу Досу“,
Минас Жерайс, Бразилия

ПОДКРЕПЯЩО РАМО

Квартали из целия крайбрежен град Масейо потъват в земята след десетилетия добив на каменна сол. Разрушенията са прогонили десетки хиляди жители като Дамиао Карлош да Силва, който бил принуден да потърси временен подслон наблизо, след като загубил дома си. Намира утеха в скъпоценните мигове от живота, например този, който споделя с домашното си пиле.

СНИМКА:

Маура Ерлих

Масейо, Алагоас, Бразилия

ЯЙЦЕТО ИЛИ КОКОШКАТА?

Година наред фотографът Ананд Варма се опитвал да документира момента, в който жълтъкът в яйцето още се вижда, но вече ясно се очертава формата на птица. Експериментирал с инкубиране на ембриони в изкуствени черупки, преди най-сетне да запечата трансформацията на 12-ия ден. Освен това Варма отгледал някои ембриони до пилета като това на снимката, които подарил на хората от своята общност.

СНИМКИ:

Ананд Варма
Бъркли, Калифорния

ДА ЗАЩИТИШ РАЯ

Соломоновите острови са дом на едни от най-разнообразните коралови рифове на планетата.

По-рано тази година островната държава обеща да защити 24 млн. ха от морските си води, включително морето около този тучен остров, които са част от жизненоважен воден регион, наречен Кораловия триъгълник. Той обхваща шест държави и съдържа 76% от видовете корали на света.

СНИМКА:

Ману Сан Феликс

Тинакула, Соломонови острови

ЦЕЛОДНЕВНА ДРАМА

СНИМКИ:
Стивън Уилкс
Ботсвана и Канада

В ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА един изпълен с напрежение ден фотографът Стивън Уилкс наблюдавал как животните се втурват към мизерен водоизточник в разгара на екстремна суша в делтата на Окаванго в Ботсвана. Слоновете развявали уши. Краката на антилопите и зебрите се мятали в лудешки спринт. Един хипопотам раззинал паст в заплашителна демонстрация. Уилкс използвал своята характерна техника „от ден към нощ“, при която прави до 1500 кадъра от една гледна точка в рамките на между 18 и 36 часа, като накрая наслажда петдесетината най-добри момента, за да се получи окончателното изображение. Животните „бяха жадни, прегрели и стресирани“ – казва Уилкс.

Преди десет години, кацнал над подобен водоизточник в Серенгети, той станал свидетел на съвсем различна сцена – на относително спокойствие и взаимопомощ. Дивите животни „не си изръмжаха нито веднъж; всеки се дореди“ – казва Уилкс.

Промяната от тогава до днешния ден едва ли може да е по-рязка. В делтата на Окаванго и навсякъде в Ботсвана слоновете започват да навлизат в съседните ферми в отчаяно търсене на вода – според него само началото на бъдещата глобална битка за ресурсите, които споделяме.

Снимката на Уилкс на следващите страници, направена със същата техника, изважда на показ едно място, където естестве-

ната хармония се завръща. Колония източни сивучи се заселила на скалите на островчето Макрей в протока Маласпина край Ванкувър, Канада. Популацията на тези по-рано застрашени животни бавно се увеличила и днес е стабилна отчасти благодарение на федералните регулации в Канада и САЩ. Уилкс наблюдавал как мъжкарите търсят най-високото място, за да защитят територията си. „Стоят в тази емблематична

поза – казва той, – но след 5–10 минути трябва да легнат, тъй като масата на телата им е много голяма.“

Това преживяване укрепило вярата му в това, че политиките могат да поправят или поне да облекчат причинените от хора опустошения на околната среда. „Животните са винаги няколко стъпки напред спрямо там, където ние отиваме – казва Уилкс. – За мен тези снимки са призив да действаме.“

ВРАТИ НА ГРАНИЦАТА

По скалистата граница между Мексико и САЩ огромни стени пречат на миграционните навици на местните видове. Т.нар. кучешки вратички (приблизително колкото лист А4), инсталирани от американските власти, предлагат новаторско решение за преминаване на по-малки животни като това пекари, но не могат да поберат американски черни мечки или белоопашат елен.

СНИМКА:

Хайме Рохо

Резерват „Куенка Лос
Охос“, Сонора, Мексико

ЖИВОТ В ЗАЛИВНАТА ЗОНА

Облекчени от завръщането на дъждовния сезон след две години безпрецедентна суша, жителите на градчето Анама в заливната равнина на р. Амазонка играят волейбол, нагазили до кръста във водата, и се движат по улиците с лодки. Но огромните размери на наводнението отразяват и нестабилността вследствие от климатичните промени, към която жителите се приспособяват, като издигат домовете си на по-високи подпори.

СНИМКА:

Лало де Алмеїда

Анама, Бразилия

КАК ВСЪЩНОСТ ЕГИПТЯНИТЕ ПОСТРОИЛИ ПИРАМИДИТЕ

Изненадваща нова представа
за плавателния произход на древните
чудеса в Гиза

ДОПЪЛНЕНИЕ:

Защо непрекъснато
преосмисляме историята
на пирамидите?

Днес пирамидите в Гиза
са обградени от пустиня.
Преди 4600 години обаче
мястото било оживено
сезонно пристанище.

АЛЕКС САБЕРИ

През 2013 г. мултидисциплинарен екип, който работел край Червено море, открил папирусов дневник, който описвал процеса по пренасянето на огромни каменни блокове от карьерата Тура до строителната площадка на пирамидите.

ПРИМЕР ТАКЪЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ УАДИ ЕЛ ДЖАРФ

Няма нищо по-завладяващо за човешкото въображение от пирамидите в Гиза.

Построени преди 4600 години, по време на Старото царство в Египет, трите паметника били предназначени да отгадат почит и да съхранят останките на фараоните Хуфу, неговия син Хафра и внука му Менкаура. През последвалите хилядолетия те впечатлявали и вдъхновявали всички хора, от древните гърци до Наполеон Бонапарт. В продължение на няколко хиляди години Голямата пирамида царувала ненадмината като най-високата човешка постройка, с първоначална височина 147 м. Пирамидите са символ на изобретателност и въображение, но въпреки това още от момента на своето създаване са били обвити в загадки.

Може би най-голямата и най-популярната е тази: как всъщност са били построени? Голямата пирамида се състои от над два милиона блока, някои тежащи над 50 тона. Откъде дошъл целият този материал? Как е стигнал до насред пустинята? И как древните египтяни подредили един върху друг всички тези огромни блокове? Вековна загадка, при която теориите били приемани един ден и отхвърляни на следващия. Но една нова хипотеза има потенциала да се задържи благодарение на поредица скорошни открития, които включват скрит дневник и изчезнала река. — *Ейми Бригс*

Податки от древен текст

Миналата година учени публикуваха доказателства за ролята, която голям плавателен проект изиграл при създаването на пирамидите. Новите открития надграждат по-ранни изследвания и информацията, получена от Свитъците от Червено море, открити през 2013 г. от френския египтолог Пиер Таје. Сред тях бил и датираният отпреди 4600 години дневник на инспектор на име Мерер, който обяснява как той и хората му прекарвали огромни каменни блокове по Нил, когато нивото на реката се покачвало вследствие на сгъждовете в Етиопските планини нагоре по течението.

Средиземно море

Зимен строеж

Високите води намалявали през ноември и ставало трудно да се прекарват тежки товари с ладии. Дневникът на Мерер описва как през зимните месеци пътувал на север към делтата, за да строи пристанище.

Сезонът на летния разлив

Когато водите на Нил били високи, работниците транспортирали камъни от карьерата Тура до обекта в Гиза. Мерер описва работата на своята бригада по инфраструктурата на проекта, включително изкуствени езера и диги.

Обекти от Старото царство

- Град
- ▣ Комплекс

Пирамиди по периоди

- ◆ Старо царство: 2675–2250 г. пр.Хр.
- ◆ Първи преходен период: 2250–2045 г. пр.Хр.
- ◆ Средно царство: 2045–1700 г. пр.Хр.
- ◆ Други

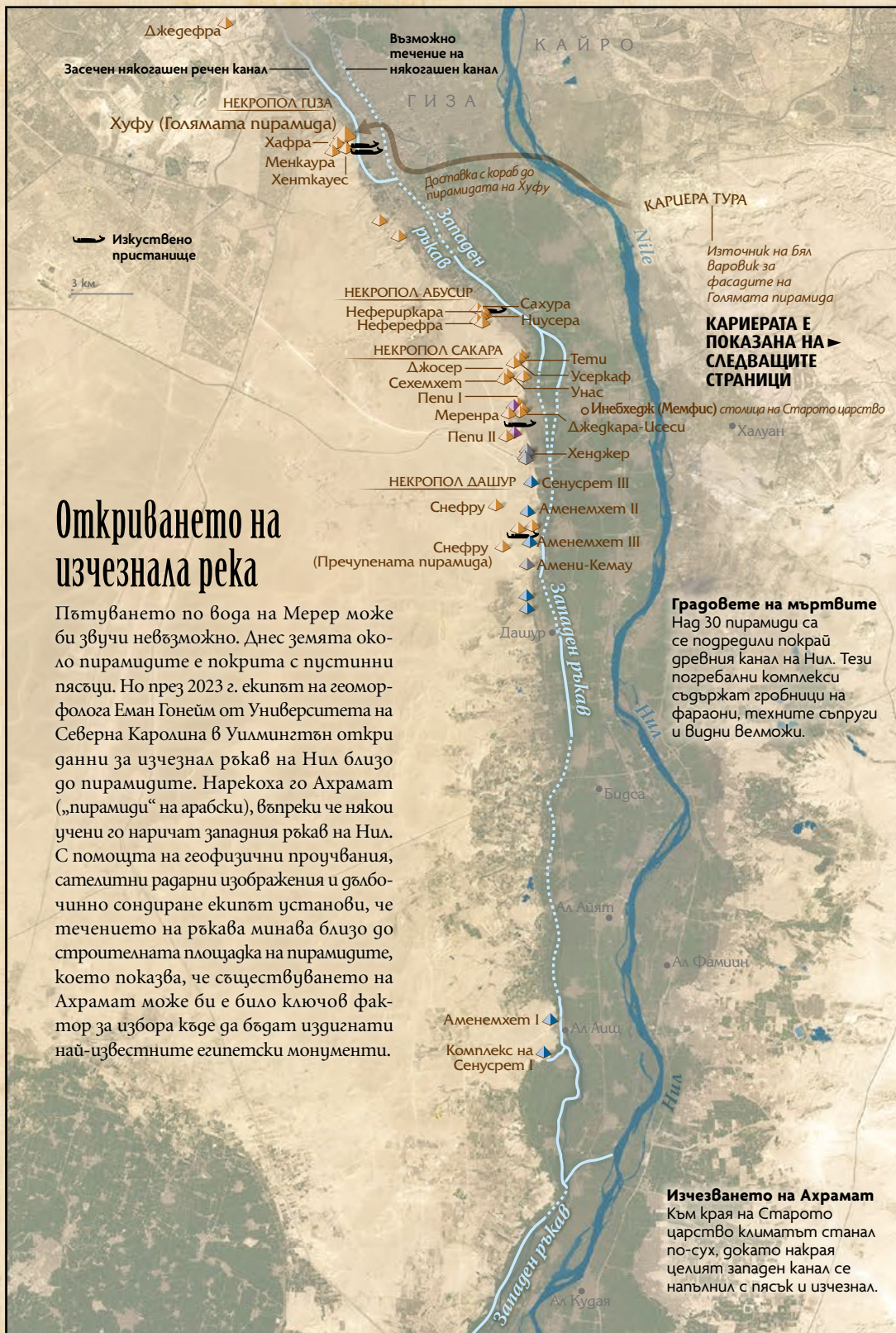
25 км

Пролетно снабдяване

През април Мерер повеждал 40 души бригада на пътешествие през Източната пустиня до Уади ал Джарф, пристанище на Червено море. Оттам екипите отплавали за Синай, за да набавят мед за каменогелските сечива.

Долината на царете (гробници от Новото царство)
 Пер-Хатор (Патамурис) ◯ към Асуан, 160 км на юг

Откриването на изчезнала река

Пътуването по вода на Мерер може би звучи невъзможно. Днес земята около пирамидите е покрита с пустинни пясъци. Но през 2023 г. екипът на геоморфолога Еман Гонейм от Университета на Северна Каролина в Уилмингтън откри данни за изчезнал ръкав на Нил близо до пирамидите. Нарекато го Ахрамат („пирамиди“ на арабски), въпреки че някои учени го наричат западния ръкав на Нил. С помощта на геофизични проучвания, сателитни радарни изображения и дълбочинно сондиране екипът установи, че течението на ръкава минава близо до строителната площадка на пирамидите, което показва, че съществуването на Ахрамат може би е било ключов фактор за избора къде да бъдат издигнати най-известните египетски монументи.

Градовете на мъртвите
Над 30 пирамиди са се погредили покрай древния канал на Нил. Тези погребални комплекси съдържат гробници на фараони, техните съпруги и видни велможи.

Изчезването на Ахрамат
Към края на Старото царство климатът станал по-сух, докато накрая целият западен канал се напълнил с пясък и изчезнал.

КАРТИ: МАТЮ У, КУОСТИК И ПАТРИША ХИЙЛИ, NGM. ИЗТОЧНИЦИ: ЕМАН ГОНЕЙМ, УНИВЕРСИТЕТ НА СЕВЕРНА КАРОЛИНА В УИЛМИНГЪН; СУЗАНЕ ОНСТАЙН, МЕМФИСКИ УНИВЕРСИТЕТ; ПИЕР ТАЙЕ, СОРБОНА

ТЕКСТ:
БЕН МАКГРАТ

Загадката, която (още) витае

Вероятно пирамидите са били нещо като морско-индустриален проект, а сега вече знаем, че бруленото от пясъците плато Гиза може би е граничело с оживено пристанище. Трябва малко време да свикне човек. Огромните триъгълници в пустинята – едновременно обръкващи днешните възрастни и запленяващи малките деца по цял свят – са породили толкова много налудничави идеи, че отдавна са заприличали на праисторически провокации. Някои от тях, включително трайно наложилата се представа, че са творение на извънземни, се дължат на невнятното добиване и транспортиране на толкова много строителен материал – препятствие, което започва да губи сила след откриването на изчезнал ръкав на Нил. Но указанията за окончателното сглобяване на пирамидите все така ни убягват. Знаем само, че са невероятно добре ориентирани по посоките на света и че основите им са забележително квадратни – свидетелства за точност и математически умения.

А може би не е имало нужда от физически напън. Да вземем например т.нар. Спящ пророк. Преди около сто години човек от Кентъки на име

АНДРЮ КОУЛМАН

Голямата пирамида в
Гиза била построена
от над два милиона
каменни блока и в
продължение на
няколко хиляди години
била най-високата
човешка постройка
на Земята.

**Указанията за
окончателното
сглобяване на
пирамидите все така
ни убягват. Знаем
само, че са невероятно
добре ориентирани по
посоките на света и
че основите им са
забележително
квадратни.**

Едгар Кейси започнал да надгражда скромната слава, която си бил извоювал като ясновидец, диагностичирац пациенти под хипноза, като се прехвърлил върху темата за пирамидите и високо еволюираните души, които явно ги създали. Явило му се по време на транс. Те се преселили от уж митичния остров Атлантида, преди последният да потъне. Според видението му избрали Гиза като подходящо място за светилище, тъй като било близо до центъра на земните маси на планетата и съответно било защитено от опустошителни земетресения и потопи. Нямало просто да изчезне като родината им. Говорим за ок. 10 500 г. пр.Хр. (От тази гледна точка може да ни се стори, че фараоните Хуфу, Хафра и Менкаура са просто едни от множеството по-късни опортюнисти, които си присвоили страхопнатата геометрия за свои собствени нужди.)

Камъните били накарани да левитират посредством „прилагането на същите природни сили, които карат желязото да се носи във въздуха“ – напявал Кейси, докато секретарката му записвала. Любопитно е, че също така заявил, че издигането на Голямата пирамида отнело 100 години – значително по-дълго от между 20-те и 30-те, както смятат античните историци и днешните египтолози. (Човек би се запитал: за какво ти е левитация, ако е толкова по-бавна от ръчния труд?) Поставянето на най-горния камък – отдавна изчезнал, ако въобще е съществувал – било съпроводено от гръмко звънмене на метал – казал Кейси, – откъдето идва и традицията на църковните камбани.

Кейси вече не бил между живите, когато 1958 г. настъпила и отминала. През тази година – казал той – хората щели да преоткрият науката на левитацията. Предполагаемо под дясната лапа на Сфинкса в Гиза имало зала с архиви, погребана от атлантите, които искали да документират как се случило всичко. Именно тайните в залата с архивите тласнали Марк Ленър, незавършил колежанин от Северна Дакота, да потърси съвет от Хю Лин Кейси, сина на пророка, в началото на 70-те години на XX в. Благодарение на финансирането и поощрението от страна на фондация „Кейси“ Ленър отпътувал за Египет и подновил образованието си в Американския университет в Каиро. Това поставило началото на десетилетна кариера на разкопки и проучвания, по време на която Ленър

сякаш не открил нищо по-ценно от любовта към усърдната и базираща се на научни данни изследователска работа. Днес той е един от водещите египтолози в света. От маргинален до педант за един геологичен миг – а може би границата никога не е била толкова рязка, колкото сме си мислели.

Опитът на Ленър да подложи на проверка Кейсиевата хронология през 1984 г. се основава на радио-въглеродно датирание на органична материя от междинните между блоковете – най-вече късчета въглени. Резултатът му се сторил озадачаващ, но по никакъв начин не подкрепял теорията за левитацията. Въглените били с няколкостотин (но не и седем или осем *хиляди*) години по-стари от Хуфу. Възможно ли е строителите на пирамидите да са горили за хоросана си стари гори? За някои хора това просто добавило щипка несигурност, за да продължат с играта на загадене.

АКО НЕ Е ЛЕВИТАЦИЯ, какво тогава? Да наричаме тези неща „камъни“ е подценяване. Всеки един тежък колкото микробус. Някои, например гранитните плочи над камерата на Хуфу, са по-тежки от тирове. Но микробусите и тировете поне имат колела.

Преди няколко десетилетия Жозеф Давидовиц, инженер-химик от Франция, сякаш не можел да си представи манипулирането на толкова огромна неподатлива маса без модерни технологии и затова предложил едно странно модерно решение. Според него строителните блокове всъщност съвсем не били камъни, ами самите те били „построени“ – отлети на място в дървени калъпи от мека варовикова каша, която можела да бъде влачена нагоре в кошници. Възприемете ги като потъмоквински пирамиди. Почти можете да си представите хитрите усмивки по лицата на древните бъркачи на цимент, които вече приближавали върха и си фантазирали как хората в далечното бъдеще се чешат по главите и им приписват сили, които по онова време още не знаели, че се наричат херкулесови. Или поне можеше – докато дневникът на инспектора Мерер, написан преди 4600 години и открит през 2013 г., не разказа за спускането на цели камъни по реката, без никакви кошници. А пък трябва да се намери и обяснение за онези плочи: несъмнено гранит, по-труден за фалшифициране. Французинът не оспорил естествения им произход, нито пък

успял да предложи задоволителен отговор защо хора, които могат да повдигат тирове, да не могат да повдигат и микробуси.

Благодарение на интернет вече всеки човек с модем и идея фикс може да стане учен. В същото време заради бързия напредък на компютърните технологии мозъците ни рискуват да се превърнат в нещо анахронично. Появил се е нов вид специалисти по пирамидите: домашни майстори прагматици, които знаят разликата между IV и III династия и намират утеха в представата за една по-мускулиста или първична изобретателност. Те обикновено обръщат по-малко внимание на индустриалната логистика – добива на камък, намирането на работна ръка и нейното настаняване и изхранване, и повече на по-инстинктивно удовлетворяващата дейност по поддръждането.

„Ако обществото се срина и се върнем в каменната ера, аз ще съм голямата работа“ – каза ми преди няколко години пенсиониран вестникар от Мисисипи, след като събра смелост да ми разкрие своя мечтан проект, за който се боеше, че ще го узкара нещо като Дон Кихот. Казва се Роджър Ларсън и бил построил – обясни той – „устройство за повдигане на камъни нагоре по египетска пирамида“.

Със сигурност не бих се самоопределил като идеалната публика за подобна хвалба. По онова време имах смътна представа относно образа на „пирамидиотите“, чийто новаторски идеи включваха пускане на огромни хвърчила за повдигане на обелиски и изработването на минисалове от животински кожи, които могат да се привържат към големи блокове и после да бъдат

Това
**НАИСТИНА ли е
 СВЕЩЕНИЯТ
 ГРААЛ?**

Текст:
 БЕКИ ЛИТЪЛ

→ **ИЗГУБЕН В ПРОДЪЛЖЕНИЕ** на хилядолетия и забуден в тайнственост, Свещеният Граал е вероятно най-неуловимата християнска реликва. Векове наред обаче духовенството в катедралата във Валенсия, Испания, вярвало, че при тях се намира чаша, която е „Свещеният бокал от Господната вечеря“.

В преданията за Граала има много вариации, но има съгласие, че това е съдът, използван от Иисус по време на Тайната вечеря, който също така послужил за събирането на кръвта му на Разпятието. Според легендите това е свещен предмет, издирван от монарси и рицари като крал Артур и Сър Гаахад, целящи да докажат своята добродетелност и доблест.

Бокалът във Валенсия се появява за първи път в испански исторически документи през 1399 г., когато манастирът „Сан Хуан де Пеня“ го завещал на крал Мартин Арагонски. Един от неговите наследници, крал Алфонсо V, вероятно бил първият владетел, който загатнал, че чашата е Свещеният Граал. Възможно е да става дума за стратегически ход за легитимирани на управлението му, тъй като само най-добродетелните можели да се сдобият с реликвата – обяснява Мартин Мювез, професорка по средновековно изкуство в Утрехтския университет в Нидерландия.

Днес бокалът може да се види в Параклауса на Свещения Граал в катедралата във Валенсия. На пръв поглед изглежда като едно единно цяло, но всъщност се състои от три части: сепла каменна чаша, златни дръжки и каменна основа с украса от скъпоценни камъни. □

ДРЕВНА ЧАША
 Съдът е изработен от червен ахат, чийто произход е ограничен до кариери в Египет, Сирия или Палестина.

КАКВО
 Християнска реликва, предполагаемо Свещеният Граал

КОГА
 Чашата била изработена около I в. сл.Хр. Дръжките и основата датират от Средните векове.

КЪДЕ
 Катедралата във Валенсия

ИЗЯЩНИ ДРЪЖКИ

Златният реликварий позволява бокалът да бъде носен, без човек да докосва свещената реликва.

УКРАСЕНА ОСНОВА

Столчето от камък и злато е украсено с 28 перли, два изумруда, два рубина и арабски надпис с куфически шрифт, който някои превеждат като „Този, който блести“.

ЗАЩО КУЧЕТО ВИ ПРИЛИЧА НА ВАС

**Нови изследвания потвърждават отдавнашното подозрение,
че кучетата приличат на стопаните си и дори действат като тях.**

Текст: ТАРА ЛОУ

Снимки: ДЖЕРАРД ГЕТИНГС

Хоуп (афганска хрътка) и Хенри

→ **КОГАТО ИЗЛЯЗОХ НА РИНГА** на конкурса за двойници на кучешкото шоу „Пенингтън Дей“ в предградията на Ню Джърси в средата на 90-те, преливах от самоувереност. И защо не? Сокър, моето кафеникавожълто кутре кокершпаньол, имаше дълги, клепнали уши – перфектното допълнение към вълнообразната ми руса

прическа. Победихме безапелационно.

През следващите няколко години двамата със Сокър се състезавахме на „Пенингтън Дей“ в най-разнообразни еднакви костюми. Резултатите бяха сходни и натрупахме куп сини панделки. Оттогава в нищо друго не съм побеждавала толкова успешно.

ДЖЕЙН ГУДОЛ

1934–2025

Малко личности в историята на опазването на природата са направили повече, за да променят разбирането ни за естествения свят. Тя почина тази година и ние отдаваме почит на забележителния живот и дело на Джейн Гудол с кадри от архивите на *National Geographic*, включително и непубликувани досега.

ТЕКСТ:

ДЕЙВИД КУОМЪН

Етолог, приматолог, природозащитник, филантроп, автор и Изследовател на *National Geographic* – Джейн Гудол заплени и вдъхнови света, като записа безпрецедентни наблюдения върху шимпанзетата – най-близките в генетично отношение рогнини на хората.

Гудол започнала работата си с шимпанзетата през 60-те на територията на днешния национален парк „Гомбе“ в Танзания. Докато кариерата ѝ процъфтявала, тя поддържала стабилно присъствие там, придобивайки поглед върху животните в продължение на много поколения, включително Проф и Пакс, заснети с Гудол през 1990 г. Двамата били синове на шимпанзе на име Пашън, включено в статия, която Гудол написала за *National Geographic* повече от 10 години по-рано.

МАЙКЪЛ НИКЪЛС

Н

НЯКОГА ЧОВЕЦИТЕ СТОЯЛИ на пиедестал: сътворени по Божия образ и подобие, земни богове на цялото мироздание, категорично различаващи се от простите животни. Поне такива били убежденията. Джейн Гудол изиграла голяма роля в подгонването на това самовъзвеличаване със своите необикновени проучвания върху дивите шимпанзета в днешния национален парк „Гомбе“ в Танзания. Откривайки неочаквани поведенчески сходства между шимпанзетата и хората, тя продължила революцията, започната от Коперник и Галилей, и отбелязала напредък посредством големия скок на Чарлз Дарвин: изваждането на Земята от центъра на Вселената и на хората от богоравната им изолация. Гудол ни помогна да видим, дълго преди сравнението на геномите да го направи, че разстоянието между шимпанзетата и хората е по-малко, отколкото сме си представяли. Горилите не са най-близките живи роднини на шимпанзетата. Това сме ние.

Нямаше как тя да живее вечно, въпреки че заветът ѝ ще го направи. Животът на Гудол достигна своя край през октомври в Лос Анджелис, докато беше на поредната обиколка за изнасяне на лекции. Още от 1986 г., когато избра да се оттегли от научната си

В партньорство с кинорежисьора и неин пръв съпруг Хюго ван Лавик, Гудол показала чудесата на „Гомбе“ на света с помощта на *National Geographic* – първо чрез статия в списанието от 1963 г., а после чрез телевизионната продукция от 1965 г. „Мис Гудол и дивите шимпанзета“. Тези филмови кадри от работата на двамата през 60-те бяха преоткрити в архивите на *National Geographic* през 2015 г.

ХЮГО ВАН ЛАВИК

Ранната работа на Гудол зависела от финансирането от институции като Националното географско дружество. Но дори и десетилетие по-късно, през 1973 г., вече с твърдо установена международна слава, тя все пак отделила време да отпразнува новината за отпуснато финансиране заедно с колегите си.

роля и да стане активистка, тя пътуваше, изнасяше лекции пред големи групи хора, излизаше безброй пъти в медията, призоваваше политически водачи и се срещаше без показност с групи деца, всичко това в опит да промени човешките сърца и представи – да насочи хората към по-деликатна и информирана връзка с естествения свят. Тя беше на 91. В дните след кончината ѝ беше съобщено, че е починала от естествена смърт. Това е мъглива фраза, почти лишена от смисъл, освен че човекът е бил възрастен и че животът си има край. Което обаче е твърде негативно. Мисля, че можем просто да кажем, че е починала, защото се е осъществила.

В дългото време между раждането и смъртта ѝ се откроява една дата. На 14 юли 1960 г., на 26-годишна възраст, тя пристига с лодка в Гомбе, на източния бряг на езерото Танганика в днешна Танзания, за да

започне проучванията си върху шимпанзетата. По онова време общата популация на шимпанзетата – ендемични за Екваториална Африка – била около милион. Едва стотина живеели в резервата „Гомбе“, но вероятно могли да се вземат като представителна извадка.

Привидно тя била доста неподходяща за задачата. Нямала квалификация по биология, нямала академична степен. Парите не достигали след развода на родителите ѝ и вместо в университет Гудол постъпила на практическо обучение в школа за секретарки. Но имала непрактични мечти – да работи с диви животни или може би като журналист – и невероятни заложби, открити за пръв път от изтъкнатия палеоантрополог Луис Лийки, който я наел като своя секретарка в Найроби, Кения. С времето тя го впечатлила. Той видял в нея нещо

Гудол се свързва с група следотърсачи от племето бангомбе.

В кариерата си тя се облягала на опита и водачеството на местни общности в Танзания, за да провежда полевата си работа.

“

Първата цел на моето полево изследване беше да открия възможно най-много от начина на живот на шимпанзето, преди да е станало твърде късно – преди посегателствата на цивилизацията да прогонят завинаги всички съперници, които не са хора. Второ, има надежда, че резултатите от това изследване могат да помогнат на човека в неговото търсене на разбиране за самия себе си. Лабораторните тестове разкриха изненадващо количество „прозрения“ у шимпанзето – основите на разумното мислене. Познанието за социалните традиции и култура на такова животно, придобито в естествени условия, може да хвърли нова светлина върху развитието и разпространението на ранните човешки култури.

—ДЖЕЙН ГУДОЛ,
„МОЯТ ЖИВОТ С ШИМПАНЗЕТАТА“,
2021 г., изд. „Жанет 45“

повече и ѝ предложил ново предизвикателство. Имал нужда от някои прозрения върху етологията на шимпанзетата, защото смятал, че това може да хвърли светлина върху предците на човечеството.

„Дори не знаех какво е етология – каза ми Гудол през 2010 г. при един от многото разговори помежду ни. – Трябваше да изчакам малко, преди да осъзная, че това означава просто изучаване на поведението.“

Но щом пристигнала в „Гомбе“, тя станала упорит и търпелив наблюдател и шимпанзетата постепенно започнали да ѝ се доверяват. Тяното доверие ѝ позволило да наблюдава поведения, непоз-

нати преди на науката. Само за броени месеци тя направила няколко големи открития: че шимпанзетата използват инструменти, че могат да са страховити хищници, като ловуват и убиват други животни (нечовекоподобни маймуни например), за да задоволят вкуса си за месо. По време, когато физическите антрополози смятали, че каноничната дефиниция на *Homo sapiens* е „човек, изработващ инструменти“, а обществото приемало шимпанзетата като безобидни циркови шутове, нейните открития породили широк резонанс. Лийки се хвалел с нея пред приятелите си учени. През 1961 г. тя получила първата си субсидия от Националното географско дружество.

Друго откровение, което предложила, обратно на сухия анализ и конвенционалните схващания на академичната етология, било, че отделните шимпанзета имат уникални и разнообразни характери. Тя направила някои от тях световноизвестни: Дейвид Сивата брада – първото шимпанзеве в „Гомбе“, което отговорило на предпазливите ѝ опити за сближаване; хулигана Фродо; Фло – най-забележителната и обичана доминантна женска в „Гомбе“ според Гудол. Тя описва тези

персонажи и открития на страниците на това списание от 1963 г. насам, а статиите я правят международна знаменитост. Придружаващите снимки на красивата млада англичанка, която се сприятелява с човекоподобните маймуни в една африканска гора, също били от помощ. През 1966 г., независимо че била пропуснала бакалавърската степен, тя получила докторска по етология от Кеймбриджкия университет. През 1971 г. книгата, която написала за живота си в „Гомбе“, „В сянката на човека“, станала световен хит.

И бидейки емблематична личност, беше от най-добрия вид: вдъхновяваше другите да мечтаят смело, да ги е грижа дълбоко за нещата, които имат значение, да виждат целия естествен свят през лецата на благородното другарство. Въпреки аурата си тя не беше светица; беше човек. Можеше да е рязка по най-възпитания начин, а и осъдителна. Когато ѝ

Докато наблюдавала и развивала връзки с шимпанзетата в „Гомбе“, Гудол си създаде лична система да ги наименува. При посещение през 90-те шимпанзето Мери, наречено на дългогодишната редакторка на Гудол от *National Geographic* Мери Смит – я потупва по главата.

A young chimpanzee with dark fur is sitting on the ground in a forest, reaching out with its right hand to hold a human hand. The human hand is extended from the left side of the frame. The background is a blurred forest with trees and foliage.

Любовта на Гудол към невръстно шимпанзе на име Флинт била документирана през 1965 г. във филм на *National Geographic*, който я направил име, познато във всеки дом. През следващите 60 години тя използва звездния си статут, за да подкрепи проучванията и да подсили осъзнатостта в световен мащаб за животните, на чието разбиране посвети живота си. Така тя направи света по-добър и изгради трайно наследство.

ХЮГО ВАН ЛАВИК

NATIONAL GEOGRAPHIC CONTENT

PRESIDENT Courteney Monroe
EXECUTIVE VICE PRESIDENT Tom McDonald
EDITOR IN CHIEF Nathan Lump

EXECUTIVE EDITOR Geoffrey Gagnon
HEAD OF CREATIVE Paul Martinez
HEAD OF VISUALS Alex Pollack
HEAD OF DIGITAL Alissa Swango
EDITORIAL DIRECTOR, INTEGRATED STORYTELLING Sadie Quarrier
VICE PRESIDENT, EDITORIAL OPERATIONS Oussama Zahr

INTERNATIONAL EDITIONS

EDITORIAL DIRECTOR Amy Kolczak
PHOTO EDITOR Leigh Mitnick
PRODUCTION EDITOR Ariana Pettis
EDITORS

ARABIC: Hussain AlMoosawi. BULGARIA: Tatiana Grigorova. CHINA: Tianrang Mai. CZECHIA: Tomáš Tureček.
FRANCE: Emmanuel Mounier. GEORGIA: Ketevan Chumburidze. GERMANY: Claudia Eilers.
HUNGARY: Tamás Vitray. INDONESIA: Didi Kaspi Kasim. ISRAEL: Tal Zur. ITALY: Marco Cattaneo.
JAPAN: Shigeo Otsuka. KAZAKHSTAN: Yerkin Zhakipov. KOREA: Junemo Kim.
NETHERLANDS/BELGIUM: Bram Mullink. POLAND: Łukasz Zaluski. PORTUGAL AND SPAIN: Gonçalo Pereira.
SLOVENIA: Marija Javornik. TAIWAN: Yungshih Lee. THAILAND: Kowit Phadungruangkij.

Copyright © 2025 National Geographic Partners, LLC | All rights reserved. National Geographic and Yellow Border: Registered Trademarks ® Marcas Registradas.

ВЯРВАМЕ, ЧЕ КОГАТО ХОРАТА РАЗБИРАТ СВЕТА ПО-ДОБРЕ, ГИ Е ГРИЖА ПОВЕЧЕ ЗА НЕГО.

NATIONAL GEOGRAPHIC БЪЛГАРИЯ

РЕДАКЦИЯ

ЗАМ. ГЛАВЕН РЕДАКТОР Татяна Григорова
РЕДАКТОРИ Детелина Ивановна,
Маргарит Дамянов
РЕДАКТОР КООРДИНАТОР Виолета Ненова
ОНЛАЙН РЕДАКТОР Ани Манева
ДИЗАЙН И ПРЕДПЕЧАТ Ваня Кирилова
КОРЕКТОР Цветана Георгиева

НАУЧНИ КОНСУЛТАНТИ

АСТРОНОМИЯ: Таню Бонев
БОТАНИКА: Димитър Пеев
ГЕОГРАФИЯ: Елеонора Николова
ГЕОФИЗИКА: Бойко Рангелов
ЗООЛОГИЯ: Диана Златанова
ИСТОРИЯ: Стоян Николов
МЕТЕОРОЛОГИЯ: Петър Симеонов

РЕКЛАМА: e-mail: sales@sbb.bg
АБОНАМЕНТЕН ЦЕНТЪР: 0800 12321; 02/401 6849
ПЕЧАТ: „БУЛВЕСТ ПРИНТ“ АД
ХАРТИЯ ТЯЛО:

СББ МЕДИА

УПРАВИТЕЛ:
Димитър Друмев
ОПЕРАТИВЕН ДИРЕКТОР:
Богдана Черногорова
**ДИРЕКТОР СЪБИТИЯ И СПЕЦИАЛНИ
ПРОЕКТИ:**
Мариана Жабинска
ДИРЕКТОР РЕКЛАМА: Елена Ангреева
МЕНИДЖЪР ПРОИЗВОДСТВО:
Тони Туйков
МЕНИДЖЪР КНИГОИЗДАВАНЕ:
Виолета Изгова
ДИСТРИБУЦИЯ: Ваня Златанова,
Георги Атанасов

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА:

ул. „Отец Паусий“ 15, 1303 София
тел.: 0895 016 879
e-mail: nationalgeographic@sbb.bg

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY

Националното географско дружество е глобална организация с идеална цел, която използва силата на науката, изследователските експедиции, образованието и завладяващите истории, за да разкрива и опазва нашия Вълшебен свят. От 1890 г. насам дружеството разширява границите на откривателството и инвестира в гръзки хора с новаторски идеи, като е финансирало над 14 000 работни проекта, обхващащи всичките седем континента.

По лиценз на National Geographic Partners LLC,
Washington D.C. USA

Издава „СББ МЕДИА“ ЕООД/SBB MEDIA,
със седалище и адрес на управление:
1303, София, ул. „Отец Паусий“ № 15,
Лица по чл. 7а, ал. 1 от ЗЗДПДП:
Димитър Друмев
Мира Друмева-Иванова

За контакти с Абонаментния център
на „СББ МЕДИА“ ЕООД:
– тел. **0800 12321 (безплатно от цялата страна)** и
02/401 6849 – в работни дни от 10,00 до 18,00 часа
– **abonamenti@sbb.bg**
– **www.nationalgeographic.bg**
Електронен магазин: **www.sbb.bg/shop**

*Никаква част от това издание не може да бъде
копирана, възпроизвеждана и публикувана без
изричното съгласие на „СББ МЕДИА“ ЕООД.
Редакцията не отговаря за съдържанието на
публикуваните реклами, не рецензира и не връща
непоръчани материали.*

Цена: 5,99 лв./3,06 €

НАД 326 000 ПРИЯТЕЛИ ВЪВ ФЕЙСБУК
National Geographic Magazine България
@NatGeoMagazineBulgaria